א נייע לעבען

(סקיצע)

פון פנחס ביזבערג

— 1. —

דער יונגער קאַלאָניסט רייווקין שטעהט א זומער פארנאכט פאר זיין אקארשט אויסגעבויטער שטוב אינמיטען פון זיין איינען פעלד, א מידער פון דורכגעפרא־צעוועטען טאג, אבער א צופרידענער, פון גליק דורכגעשטראהלטער. דער יונגער מענש מיט דעם פארברוינטען פנים פון די ארגענטינער זון, מיט די גרויסע אָדער־נע הענט, דריקט אויס ענערגיע און ווי־לענסקראפט מיט זיין גאנצען וועזען. דאס איז א מענש א קעמפער, און אן עקשנות'דיגער. א שטארק מענש אויפגע־צויגען ביי עלטערען רייבע סוהרים, באַ־קומט פלוצלינג א שטרעבען איבערצואַ־דערשען זיין גאנצען לעבענס־שטייגער. ווערען א שאפענדער פראדוקטיווער מענש אויפ'ן שויס פון די מאמע ערד, אפזאגען זיך מיטאמאָל פון די אלע פארגענינגענס, בעלער, סמאָקינגס, קראוואטען, א. א. ווייל אזוי האט איהם דיקטירט זיין געוויסען, רעזיגנירן פון דעם אלעם, אָפזאָגען זיך פון די מעגליכקייטען צו פיהרען א לייכט לעבען.

ביי רייווקינען האט זיך אויסקריס־טאַליזירט די אידעע און נאָכ'ן סוף פון דער וועלט־שחיטה. די פעלקער האבען זיך ניט מוחל געווען איינאנדער נאָך דעם מוראדיגען בלוט־באד, דער שלום אפמאך האט פארשפריט א פארפעסטענדען האס צווישען די נאצעוס, און א גרויסע דאָזע שנאה איז פארטיילט געווארען אויף דעם אלטען אידישען פאָלק, א כוואליע פון אנטיסעמיטיזם האט פארפלייצט די וועלט דאס רוב פון דעם אומגליקליכען מזרח אייראָפּעאישען אידענטום האט זיך גע־ראנגעלט מיט'ן דלות און הונגער און אָנ־געפיהרט א קאמף פאר'ן שטיקעל ברויט, און זיבערקייט פאר'ן נאקעטען לעבען.

דאן האט זיך דערוועקט אין די אלע אויפגעטרייסעלטע צושמעטערטע אידישע קיבוצים א בענקעניש נאָך אן איינגעפונ־דעוועטען לעבען, נאָך א זיבערע עקזיס־טענץ, נאָך א זיכערען באָדען אונטער דער פיס, אָלץ האט זיך געפאקט אין וועג אריין. א היסטעריע פון וואנדערען, מען איז געפאָהרען קיין ארץ ישראל צו דער פארשפּראָכענער נאציאָנאלער היים, גע־קלאפט אין די געשלאָסענע טויערען פון די גרויסע צפון אמעריקאנער רעפּובליק, וואס האט ענאָיסטיש אָפּגענאָגט די היימלאָ־זע, און וואו איז דען פאראן א לאנד אויף דעם ערד קוגעל וואו די וואנדערער האבען זיך ניט אפגעשטעלט? — דער וואנדערער האט זיך ניט געשראָקען פאר די ווייטס־טע אומבאקאנטסטע ווינקלען פון דער ערד. די פאנטאזיע האט האלוצינירט פון די גליקען אין פרעמדע ווייטע מקומות.

געווען א סך צווישען די טרויטער, וואס האבען באשלאָסען, אויב זיך נאָר ענטוואורצלען פון די דערעסענע שטים־היימען, זאָל שוין פארקומען דאָרטען אין די נייע היימען א ראריקאלע ענדערונג אין דעם לעבענס־שטייגער. געווען זענען עס די אומרוהיגסטע, די עהרליכסטע, די יונענדע.

די דאָזיגע יונגעלייט האבען באנא־סען מיט שוויס די שווער אויסגעלוים־טע פאלעסטינער ערדען, האבען געקעמפט מיט די אונדערגעלמעטיגקייטען און קאָ־פּריזען פון ארגענטינער קאמפען, און וואו נאָר עס האט זיך געגרינדעט א נייער דאָרפישער ישוב זיינען זיי דאס געווען די וואס זיינען גרייט געווען צו ליידען פאר דעם נייעם גלויבען, פאר דעם נייעם אי־דעאל.

דער קאָלאָניסט רייווקין איז דאס איי־נער פון פיעל אין אן ארגענטינער אידישע קאָלאָניע, אן אויסגעלייטערטער פון דורכ־געליטענעם, און א צופרידענער וואס ער האט זיינס אויסגעפיהרט. מיט ערנסטע קיינמאָל ניט לאכענדע אויגען, שטייפע געקרייזעלטע האר, פאר זיין איינגען הויז אויף איינגען לאנד. מיט איהם זיין יונגע פרוי מיט אן אינטעלינענט איידעל פנים, וואס דאס דארף האט נאָך ניט אוספּייטס צו לענען דערויף זיין חותם.

אויף שקיעה ראנד שטארבט אָפּ ביס־לעכווייז דער טאג. הימלען צופלאמען זיך אין טויזענטער פארבען דאס יונגע פאר פאָלק אטעמט איין מיט גיריקייט דאס דערפרישענדע דרום ווינטעל. הינטערן הויז כוואליען זיך די פרישע מאאיסען. דאס ווינטעל טראגט זיך דורך שטיפעריש און באוועגט די־ברייטע גרינע בלעטער. די פערד צוריקגעקומען פון אקערען וואל־נערען זיך מיט תענוג אין גראז. פארן הויז ציהט זיך אן אלעע פון יונגע אקאַ־ציעס בוימער. איינגעראמט אין די ברענען מיט די באשייידענע איריסען.

עס קומט אן מונטער גאלאפירענד ברוינהויסינס זייער איינגעלע, וואס פאר א לעבענספרייד עס קוקט ארויס פון זיינע אויגעלעך! דער טאטע לעבט דורך א טיעפע אינערליכע פרייד ביים אנבליק פון זיין זוהנדעלע. ער ווערט שטאלץ אויף זיין קרבן, וואס ער האט געבראכט אפזאָ־גענדיג זיך פון דער שטאדט. דורך איהם וועלען זיינע אידעאלען נאָך פארשטארקט ווערען. די שטרעבונג זיינע צו זעהן וואס מעהר אידען זיך ווידמענען צו ערד אר־בייט. בענוג פאראן אין מיט א וואק־לענדע עקזיסטענץ, וואס לעבען פון לופט, וואס שטיקען זיך אָהן שום זין אין די גרויסע שטעדט וואו דאס לעבען איז אזוי שווער און אָפט אומערטרעגליך, זאָל זיך בילדען א נייער טיפּ מיט מאזאָליסטע הענט. אזעלכע מחשבות באהערשען איהם כסדר. איבעראל אין זיינע געשפּרעכען מיט שכנים און באקאנטע פארטיידיגט ער מיט ברען זיין שטאנדפונקט, וואס האט איהם געבראכט צו ווערען אקער־בויער. אידען מוזען זיין בויערס, נישט שטענדיגע צוקוקער אָדער גאר צושטע־רער. אידען מוזען ווייזען א ביישפּיעל, אז זיי זענען אויך פעהיג צו די שווערס־טע פיזישע לייסטונגען".

זיינע ווערטער באמיהט זיך רייווקין צו פארווירקליכען דורך מעשים. ער האר־טעוועט סיסטעמאטיש אפ זיין אויסגע־צערטעלטען קערפּער. אין דער שטיל באַ־קעמפט ער זיין אומגעשיקטקייט. ווייט אין מיטען פעלד לאָזט ער זיך אין דריס־טעסטען גאלאפּ אויף אן אומגעצוימט פערד, גראָבט גרויבער פאר די איינצוימונ־גען באדערנדיג זיך אינגאנצען אין שוויים, אין אויף אויף די פיס פון סאמע זונאויפגאנג ביז העט שפּעט אין פינסטערען אוועגנס אריין. דיי שטארקע אנשטרענגונגען לאָזען אביבער שווערע שפּורען אויף זיין געזיכט, אויף די הענט, פויערשע שווערקייט באַ־הערשט זיין טריט.

מאן און פרוי שוויגען, קוקען זיך ביידע אין אין אפשטארבענדען טאג, און עפּעס אזא אנגענעהמער אומעט מיט א באדערפעניש זיך צו טוליען איינס צום אנדערען נעהמט זיי ארום. נאכט באַ־הערשט די פעלדער, שטוב ווערט אינ־נאנצען פארלאנקען אין פינסטערניש. — נעה שלאָפען, הערשעלע, ווענדען זיך מו־טער דארט צום קינד, וואס איז אנדערע מעלט געוואָרען מיט'ן קפּעלע ביי איהר אויף די קניה. — צווישען די גראָזען טרי־לערט א שלאנג, לויכט־ווערימלאר פינק־לען אויף אין אומצאָהליגע ווייבערירענדע שטערענדלאך. ערגעצוואו בילט הייזערינ־ג א הונט, ווערענדיג באַלייט דורך א מחנה פון זיינע חברים, וואס שרעקען זיך פאר דער אוטאָמאָטרוי דערוועקענדער נאכט. אין שטוב ליגען מאן און ווייב צערטליך פאר־שלונגען און שלאָפען א מידען געזונטען שלאָף.

2.

דער נייער קאָלאָניסט איז אריינגע־קומען אין אן אומבאוואוינטער און כמעט איהם אומבאקאנטער סביבה: פון דער רוישיגער שטאדט אין דעם איינטאנינגען פעלד. מענשען אין שטאדט זענען באַ־דערעווירט, פארארען פון וואס זיי ווערען, מענשען אין קאמף זענען וואָרטקאַרט, אָפּט שווייגנדאַם. די סביבה ברענגט עס מיט. דער פויער איז שטענדיג מיט זיך אליין. גאנצע טעג ביים אקערען, זיינע זיין ווארטשאין איז א באַגרענעצטער. דרעהט זיך נאָר ארום זיין אונמיטעלבארע אומגעבונג. פראַזען ווי "דער ווייץ שטעהט גוט", מען דארף רעגען", "קיה מעלקען דיך גוט", קאָנען זיין דער געשפּרעך פאר א נאנצען אוועגנס. א מענש פון אן אנדער קלאס פיהלט זיך זעהר שלעכט און אומ־באקוועהם אין אזא סביבה. די פאמיליע רייווקין איז דורך און דורך געווען שטאדט־טיש לויט זייער ערציהונג אין ביילדונג, און דערפאר האט זיך באוויזען אויף דעם קלאָהרען הימעל פון זייער אויסערליך גליק זעהר שווערע וואָלקענס. וואס האָ־בען גערראהט צו פארפינסטערען די אויס־געקעמפטע. אויסגעטרוימטע היים.

דאס זיינען פרעמדע פיינינגערע מחשבות. וואס גנבענען זיך אריין לאנג־זאם און נאָגען און ענגערען, ביז זיי פאר־מירען זיך אויס אין קלאָהרע קאָנקרעטע געפיהלען, אין וועלכע דער אידעאליסט וויל זיך בשום אופן ניט מודה זיין. ער שעהמט זיך עס צו זאָגען הויך אויפ'ן קול. פאראן אזעלכע אומעטיגע הארבסטי־גע רעגענטעג, הימלען הענגען נידריגע, גרויע, ווענען ארום פארבאָלטענטע. מען אָפּגעשלאָסען פון דער וועלט. א פייכטע קעלט נעהמט דורך די ביינער, אוועגנס שלאנט צו ראפּטום, שטאקפינסטערע נעכט. מאכט זיך אָפּט אזעלכע עטליכע רעגענטעג, קומט זיין אָן די בענקעניש נאָך דעם געוועזענעם לעבען. נאָך דער שטאדט; די שטאדט ווינקט צו זיי פאר־פיהररעריש, דערמאָהנט מיט אהרע וואַ־כעדיגע נעכט. אָנגעזאפּט מיט תאוה, מיט איהרע רוישיגע מענשענמאסען, מיט איה־רע ימים ליכט. ניט דאס וואוינען אין שטאדט, פּרואווען זיי זיך פארענטפערען, ציהט זיי צו. נאָר די קולטורעלע זייט. מיט וועלכע א שטאָדט צייכענט זיך אויס. קאָנצערטען, טעאטער, פארלעזונגען, בלוזן דאס. און דער אונבאוואוסטזיין, די אי־נערליכע שטימע זאָגט: "עס טוט אונז זעהר באנג אויף דעם פארגאנגענעם שריט, אזוי לייכטזיניג צו איבערלייסען מיט דעם עבר, מיר האבען זיך אליין באגראבען לע־בעדיגערהייט. מיר ווערען דאָ פארגרעבט. אָפּגעריסען פון קולטורעלען לעבען, פונ'ם לעבען בכלל". א רחמנות כאפּט זיי ארום צו זיך אליין. דאס בענקעניש נאָך דער שטאדט לאָזט זיי איבער אין א טיעפען יאוש וואָרום זיי ווייסען, אז זיי האבען איבערגעריסען אלע פערדים מיט דעם פאר־גאנגענעם. טאקע ווי מען זאָגט "פאר־ברענט די בריקען הינטער זיך". אָבער ווי פארטרייבט מען דעם אומעט פון א הערבסט טאג? דער ארום איז דאָך אזא פוסטער, אזא וואכטעדיגער.

די נייע פויערים האבען געמיינט צו געפינען ארום זיך אן אמת'ע דאָרפישע סביבה. די ריווקינס האבען געמיינט צו קענען זיך צונויפלעבען מיט דער אין דאָרף אויפגעצויגענער יוגענד, וואס האט איינגעזאפּט אין זיך דעם ריח פון פעלד פון ווינ אויף. זיי איז דאָך דאס דאָרף טייער ווי אן איינענע מאמע. אָבער אויף טריט און שריט באגעגענען זיי די קאָלאָ־ניסטישע יוגענד אן אפּאטישע, פריידלאָ־זע, א יוגענד אָהן מעלאָדיע, אָהן ליעד. אָהן לעבענס־אידעאל, פארבלאָזט און באַ־ציהען זיך מיט דעם גרעסטען ביטול צום לאנדלעבען, און שעהמען זיך אָפּט מיט דעם ברויט פון זייערע עלטערען.

יאָהרען פארבראכטע אויף דער פארם זענען לויט דער מייגונג פון דער יוגענד פארלוירענע און נוצלאָזע. דאס ווייזט זיך ארויס אין זייערע באציהונגען צו דעם שטאדטישען מענשען און לעבען. וואס פאר א קנאה געפיהלען דערוועקט זיך ביי זיי צום שטאטישען קרוב, וואס קומט צו זיי אין אראפּ אמאָל זומער צו פארזיך, וואס פאר א הכנעה צו דעם פריינד, וועלכער האט לויט זייער השגה, א תכלית פאר זיך אין שטאדט. דארף איז ביי זיי א סינאָנים פון פינסטערען קבר, פון אור־מעטגקייט, א נעסט אין וועלכען מען וואָלט זיך געמוזט ארויסרייסען מיט אלע בוחות, צו יענעם בעפערען און פיינערען לעבען. מען גלייבט באמונה שלימה, אז דאָרטען אין שטאדט איז שטענדיג יום־טוב'דיג, כסדר פארברענגט מען, כסדר טאנצט מען דאָרט.

דער דאָזיגער אומרוה באציאָ איז פון צייט צו צייט באפאלען דער נייער פאַ־מיליע, וועלכע האט געוואָלט מיט געוואכ־זיך שטאנדען צום דאָרפישען לעבען. און וויפיעל זיי האבען זיך ניט באמיהט צו באקעמפען דעם געפיהל האט זיי דאָך ווי א קראנקהייט דאס ניט צופרידענזיין מיט'ן בייט פארביטערט דאס לעבען און צוישעקט דאס אנגעהויבענע תחית המתים'דיגע לעבען, צו וועלכען מען קאָן נאָר קומען דורך קרבנות.

3.

די לופט איז געשפּאנט נאָך עטליכע טעג פון שטיקענדער היץ. עס צפון טראנט זיך אָן מיט א טויבע רוישען א ווינט, וואָס ווערט וואָס ווייטער אלץ שטארקער. "עס וועט זיין א שטורם די נאכט", זאָגט ציטערדיג די פרוי. "מען דאַרף פעסט פעלד". מענשען אין שטאדט זענען באַ־פרוי ציהען זיך צוריק שווייגענד און שטוב. אין צימער ווארפט דער לאָמפּ א שווארצען שאטען אויף דער וואנט. שטעהט עמיץ אויף ציהט ער זיך אויס דער פעלד־אַרבייט.

ווען טאטע מאמע ווילען זיך באקלאָ־גען אויף זייער איינזאמקייט, שווייגען זיי שטיל, ווען זיי קוקען זיך איין אין דעם צופרידענעם פנים'ל פון זייער הער־שעלען, וואו געווענט און האפערדיגקייט שפּרודעלט ארויס פון יעטווידען שטריך. און רייווקין פאסט ביי זיך: אינ'ם קינד דער טרויס

„שול־קולט" און זיינע אויפגאבען

(סקיצע)

פון פנחס ביזבערג

מיר באקומען פון פארשיידענע גע־זעלשאפטליכע קרייזען און טוער באזונ־דערס פון אמעריקע, אנפראגען וועגען זיין כאראקטער, זיינע צילען און זיין אר־בייט. מיר האלטען דעריבער פאר נוט איבערגיג צו געבען דורך דער קילף פון דער אידישער פרעסע א אלגעמיינע אויפ־קלערונג וועגען אונזער פארבאנד.

דער פארבאנד „שול־קולט" עקזיס־טירט עטוואס מעהר ווי א יאהר צייט. די אומגעהויער שווערע באדינגונגען, ביי וועלכע עס קומט אויס די אידישע באַ־פעלקערונג אן פוילען צו באפרידיגען איהרע שול און קולטור נויטען, לייגען ארויף אויף דער א דישער ארגאניזירטער געזעלשאפט א גאר באזונדערע זאָרג און באזונדערע אויפגאבען. ניט זייענדיג פארזיכערט מיט די מאָמענטאלסטע רעכט פאר די אידעשע שולען, אָהן וועלכער עס האט געזעלשאפט אן אמת'ע אידישע קולטור, איז דער פארבאנד אויפגעטאָן געוואָרען, אויפ'ן געבעט פון דער אידישער ערציהונג דראנג פון דער גרעסטער מערהייט פון די אידישע פאָלקס מאסען צו דער נאציאָנאלער אנ־פאציאלער באפרייאונג דורך דער לעבער־דיגער פארבינדונג מיט'ן שעפערישען גייסט פון ארץ־ישראל'דיגן אויפבוי אין פארשיידענען געוואָרען אלס רעאקציע. דער אידישער שול־וועזען איז זייערע הענט האט אויפגעהערט צו זיין א ציעל און אויפגאבע פאר זיך, נאָר בלויז א מיטעל פון פארטייאישע פּראָפּאגאנדע.

עס איז פארשטענדליך, אז אזא טאַק־טיק האט ניט געקענט פיהרען צו דער פארשטארקונג פון דער אידישער שול באוועגונג און צו דער אלגעמיינער קאָנ־צענטרירונג פון דער אידישער באפעלקע־רונג ארום איהר שול, און דאן איז קלאָהר געווארען די לעבענס נויטווענדיגקייט צו שאפען א נייע ארגאניזאציע פאר שול און קולטור ארבייט, וואס זאָל באזירען אויף אלע שיכטען אויף דער אידישער גאס.

אויפשטעלען א ברייטע נעץ פון שו־לען, פארשיידענע דערציהונגס און קול־טור אנשטאלטען מיט א מעהר האַרמאָ־ניש נאציאָנאלען אינהאלט וואס זאָל זיין פריי פון א וועלכער עס איז ארויס־געצוואונגענער פון אויבען דאקטרינע, גע־בען א מעגליכקייט אלע שעפערישע כחות אויף דער אידישער גאס, זיך אקטיוו צו באטייליגען מיט מיטווירקונג אין דער אי־דישער שול און קולטור בויאונג, אָרגאַני־זירען זיי און ערציהען אין נייסט פון פאראנטוואָרטליכקייט פאר דער אידישער וועלטליכער שול — דאס זענען די צי־לען וואס „שול־קולט" האט געשטעלט פאר זיך.

דער סטאטוס פון „שול־קולט" איז באשטעטיגט געווארען דורכ'ן ווארשע־ווער רעגירונגס־קאָמיסאר דעם 9־טען יולי 1928 יאהר.

די אויפגאבען און צילען פון פאר־באנד זענען אין סטאטוס פארמולירט גע־ווארען אויפ'ן פאָלגענדען אופן:

פאראגראף 1.

א) דער פארבאנד טראָגט דעם נאָ־מען: שול־ערבעט שול און קולטור פאר־באנד, אָפּגעקירצט: „שול־קולט".

ב) „שול־קולט" האט דעם ציעל צו אנטוויקלען און שטיצען דאס אידישע נא־ציאָנאלע וועלטליכע שול־וועזען, און פאר־שפּרייטען בילדונג צווישען די ברייטע אידישע שיכטען.

ג) דער זיין אָרט פון פארבאנד איז ווארשע. טעטיגקייט־נעביט פון פארבאנד איז די פוילישע רעפּובליק.

פאראגראף 2.

דער פארבאנד האט דאס רעכטן, אָפּ־היטעדיג די פארפליכטענדיגע געזעצ־ליכע פארשריפטען:

א) צו גרינדען, אויסהאלטען און שטיצען בילדונגס און ערציהונגס אינ־סטיטוציעס, כמו: עלעמענטארע שולען, קינדערהיימען, פרעבל־קורסען, לערער סע־מינארען, מיטעל שולען, קורסען פאר אנאלפאבעטען און פאָלקס־אוניווערזיטע־טען מיט דער ערלויכטעניש פון דער נעהע־רינגער שול מאכט.

ב) איינצואָרדנען פארלעזונגען, לעק־ציעס, קאָנצערטען, פאָלקס־פארווייַלונגען און שמועסען.

ג) צו שאפען און שטיצען ספּעציעלע אינסטיטוציעס מיט קונסט, קולטור און בילדונגס־צוועקען, ווי למשל: ביבליאָטע־קען, קינסטלערישע טעאטערן, פארלאנען, מוזעען פאר קונסט און וויסענשאפטען, מוסטער אינסטיטוציעס מיט בילדונגס צוועקען א. א. וו.

ד) ארויסצוגעבען און פארשפּרייטען האנט־לערנביכער, וויסענשאפטליכע און פּעדאגאגישע צייטשריפטען אויף אידיש, העברעאיש און פּוילישׁ.

ה) פארעפענטליכען קאָנקורסען, וואס זענען נויטיג צו דערנייכען די צילען פון פארבאנד.

ו) צו ארגאניזירען א ספּעציעלען שול פאָנד און קולטור פאָנד.

לויט זייער נייסט און אינהאלט אונ־טערשיידען זיך די שולען פון „שול־קולט" באדייטענד פון די שולען פון י. ש. א.

פון דער אידישער באפעלקערונג אין פּוי־לען. נאָר א דאנק דער קאָלעקטיווער אנ־שטרענגונג און דער מסירת־נפש'דיגער טעטיגקייט אין אלע קרייזען, וואס האבען געהאט די נויטיגע פארשטענדניס פאר דער אידישער מאָדערנער דערציהונג — איז געלונגען די עקזיסטירענדע צום הייני־טיגען טאג נעץ פון אידישע שולען. ביס־ביסלעכווייז זענען זיי פארוואנדעלט גע־ווארען אין אן אביעקט פון ענג־פארטיי־אישער פאליטיק און פּראָפּאגאנדע, און דאס האט אָפּגעשטויסען די אידישע מא־סען פון אן אקטיווער ארבייט פאר דער אידישער וועלטליכער שול.

לויט זייער נייסט און פּראָגראם זע־נען די דאָזיגע שולען פרעמד געווארען די הויפּט אידעאלען פון אידישען פאָלקס־נייסט און זיין רענעסאנס. אלץ וואס איז פארבונדען מיט'ן אידישען עבר מיט זיין געשיכטע, מיט די אורקוואלען פון זיין קולטור, איז דערקלעהרט געווארען פאר פסול. דער גוואלדיגער דראנג פון דער גרעסטער מערהייט פון די אידישע פאָלקס מאסען צו דער נאציאָנאלער אנ־פאציאלער באפרייאונג דורך דער לעבער־דיגער פארבינדונג מיט'ן שעפערישען גייסט פון ארץ־ישראל'דיגן אויפבוי איז פארשיגען געוואָרען אלס רעאקציע. דער אידישער שול־וועזען איז זייערע הענט האט אויפגעהערט צו זיין א ציעל און אויפגאבע פאר זיך, נאָר בלויז א מיטעל פון פארטייאישע פּראָפּאגאנדע.

עס איז פארשטענדליך, אז אזא טאַק־טיק האט ניט געקענט פיהרען צו דער פארשטארקונג פון דער אידישער שול באוועגונג און צו דער אלגעמיינער קאָנ־צענטרירונג פון דער אידישער באפעלקע־רונג ארום איהר שול, און דאן איז קלאָהר געווארען די לעבענס נויטווענדיגקייט צו שאפען א נייע ארגאניזאציע פאר שול און קולטור ארבייט, וואס זאָל באזירען אויף אלע שיכטען אויף דער אידישער גאס.

אויפשטעלען א ברייטע נעץ פון שו־לען, פארשיידענע דערציהונגס און קול־טור אנשטאלטען מיט א מעהר האַרמאָ־ניש נאציאָנאלען אינהאלט וואס זאָל זיין פריי פון א וועלכער עס איז ארויס־געצוואונגענער פון אויבען דאקטרינע, גע־בען א מעגליכקייט אלע שעפערישע כחות אויף דער אידישער גאס, זיך אקטיוו צו באטייליגען מיט מיטווירקונג אין דער אי־דישער שול און קולטור בויאונג, אָרגאַני־זירען זיי און ערציהען אין נייסט פון פאראנטוואָרטליכקייט פאר דער אידישער וועלטליכער שול — דאס זענען די צי־לען וואס „שול־קולט" האט געשטעלט פאר זיך.

דער סטאטוס פון „שול־קולט" איז באשטעטיגט געווארען דורכ'ן ווארשע־ווער רעגירונגס־קאָמיסאר דעם 9־טען יולי 1928 יאהר.

די אויפגאבען און צילען פון פאר־באנד זענען אין סטאטוס פארמולירט גע־ווארען אויפ'ן פאָלגענדען אופן:

פאראגראף 1.

א) דער פארבאנד טראָגט דעם נאָ־מען: שול־ערבעט שול און קולטור פאר־באנד, אָפּגעקירצט: „שול־קולט".

ב) „שול־קולט" האט דעם ציעל צו אנטוויקלען און שטיצען דאס אידישע נא־ציאָנאלע וועלטליכע שול־וועזען, און פאר־שפּרייטען בילדונג צווישען די ברייטע אידישע שיכטען.

ג) דער זיין אָרט פון פארבאנד איז ווארשע. טעטיגקייט־נעביט פון פארבאנד איז די פוילישע רעפּובליק.

פאראגראף 2.

דער פארבאנד האט דאס רעכטן, אָפּ־היטעדיג די פארפליכטענדיגע געזעצ־ליכע פארשריפטען:

א) צו גרינדען, אויסהאלטען און שטיצען בילדונגס און ערציהונגס אינ־סטיטוציעס, כמו: עלעמענטארע שולען, קינדערהיימען, פרעבל־קורסען, לערער סע־מינארען, מיטעל שולען, קורסען פאר אנאלפאבעטען און פאָלקס־אוניווערזיטע־טען מיט דער ערלויכטעניש פון דער נעהע־רינגער שול מאכט.

ב) איינצואָרדנען פארלעזונגען, לעק־ציעס, קאָנצערטען, פאָלקס־פארווייַלונגען און שמועסען.

ג) צו שאפען און שטיצען ספּעציעלע אינסטיטוציעס מיט קונסט, קולטור און בילדונגס־צוועקען, ווי למשל: ביבליאָטע־קען, קינסטלערישע טעאטערן, פארלאנען, מוזעען פאר קונסט און וויסענשאפטען, מוסטער אינסטיטוציעס מיט בילדונגס צוועקען א. א. וו.

ד) ארויסצוגעבען און פארשפּרייטען האנט־לערנביכער, וויסענשאפטליכע און פּעדאגאגישע צייטשריפטען אויף אידיש, העברעאיש און פּוילישׁ.

ה) פארעפענטליכען קאָנקורסען, וואס זענען נויטיג צו דערנייכען די צילען פון פארבאנד.

ו) צו ארגאניזירען א ספּעציעלען שול פאָנד און קולטור פאָנד.

לויט זייער נייסט און אינהאלט אונ־טערשיידען זיך די שולען פון „שול־קולט" באדייטענד פון די שולען פון י. ש. א. צווישען די הומאניטארע למודים פאר־נעהמען די אידישע דעם צענטראלסטען אָרט, אין דער צייט ווען אין די י. ש. א. שולען ווערט די אידישע געשיכטע געלע־רענט אזוי'ן באזיס פון דער אלגעמיינער, פארגעהמט די אידישע געשיכטע אין די שולען פון „שול־קולט" א סך א גרעסע־רען אָרט, און ווערט באטראכט אלס דער אויסגאנגס פונקט ביי דער אלגעמיינער באקענונג פון די שילער מיט דער געשיכ־טע פון דער מענשהייט.

העברעאיש ווערט געלערענט שוין אנהויבענדיג פון ערשטען שול יאָהר, און אין אזא מאָס אז ענדיגענדיג די שולע זאָלען די קינדער זיך קענען פריי באנג־צען מיט דער דאָזיגער שפּראך, ווען ביי י. ש. א. ווערט העברעאיש געלערענט נאָר אין א גאר קליינעם קאָהל שולען ערשט אויפ'ן דריטען און פערטען שול יאָהר, און אין פאָלקס־שולען לעגט מאן אויך אין אזא מאָס, אז די קינדער קענען ניט פאר קיין שום פאל באהערשען דעם גענענשטאנד, און ממילא איז נישטא די נעהעריגע באציהונג צו איהם.

א באדייטענדער אונטערשייד עק־זיסטירט אויך אינ'ם למוד פון אידיש און אידישע ליטעראטור. דער אויסהאל פון מאטעריאל איז א מעהר פרייער, ווענינער טענדענציעז און מעהר פאָלקסטימליך, ער שפּיגעלט אויך אָפּ די פארבינדונג, וואס עקזיסטירט צווישען די אלטע קולאלען פון דער אידישער קולטור מיט דער מאָ־דערנער אידישער שאפונג.

ארגאניזאציאנעל איז דער פארבאנד געבויט ניט לויט א וועלבען עס איז פאר־טיקישעל שליסעל, נאָר אויפ'ן יסוד פון א פרייער אינדיווידועלער מיטגליידער־שאפט, וואס ניט א מעגליכקייט פון א פרייען אריינטרים פאר יעדען איינציגען, וואס וויל זיך אקטיוו באטייליגען אין דער אידישער שול באוועגונג.

אין משך פון ערשטען יאהר פון זיין עקזיסטענץ האט „שול־קולט" באווייזען שוין א סך צו דערגרייכען. באדייטענדע באאקענונג פון די אידישע בייטיל־ען פון דער אידישער אינטעליגענץ, ארבייטערשאפט, האנטווערקער און אר־בייטס מענשען בכלל, האבען זיך אראנ־גיזירט ארום אונזער פארבאנד און געד־מען אן אקטיווען אנטייל אין אונזער אר־בייט. אונזערע פאקטישע דערגרייכונגען אין זין פון אויפשטעלען נייע שול פאזי־ציעס און קולטור אנשטאלטען קענען אי־לוסטרירט ווערען מיט די פאָלגענדע איי־גיגע צאהלען: דער פארבאנד האט צום היינטיגען טאג זיין נעץ פון 15 לערן אנשטאלטען, פון זיי 5 פאָלקס־שולען און 9 קינדערהיימען. אין פאָלקס־שולען לע־רענט קרוב 1,400 קינדער. דעם פאר־באנד געהערען העכער 60 ביבליאָטעקען מיט א צאהל לעזער פון איבער 12,000.

יעדען וועמען עס איז נאָר באקאנט, ווי טרויעריג עס איז די עקאָנאָמישע לאגע פון דער אידישער באפעלקערונג אין פּוי־לען און ווי שווער עס קומט אָן יעדע קאנ־סטרוקטיווע ארבייט. וועט פארשטעהן, ווי באדייטענד איז אין דער ווירקליכ־קייט, דאס, וואס „שול־קולט" האט שוין באוויזען צו שאפען.

דער ארבייטס וועג פון „שול־קולט" איז א ריין פּאזיטיווער. איבערלאזענדיג פאר זיך דאס רעכטן פון א פרייער גע־זעלשאפטליכער קריטיק פון דעם וואס מיר האלטען פאר שעדליך אין ניט דער־לאזבאר אין די ביז איצטיגע מעטאָדען פון דער אידישער דערציהונג, באטראכ־טען מיר פאר אונזער איין און איינציגע אויפגאבע — דאס שטארקען פון דער אידישער שול באוועגונג, דאס אויסבריי־טערען פון איהר באזיס, דאס פארגרעסס־רען פון דער צאהל פון אידישע שולען איין זייער פעדאגאגישע און דערציהונגס־מעטאָדען אין אלע אויפגאבען